

Донченко В.С., магістр, Щербак В.Г., д.е.н., проф.

Київський національний університет технологій та дизайну

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Анотація. Основою аналізу цієї статті є теперішній стан та розвиток малого та середнього підприємництва, виявлення системних проблем і бар'єрів для поліпшення його становища. Суттєвий вплив перешкод для малого та середнього підприємництва, пов'язаний з продовженням воєнних дій на сході країни. Визначено стратегічні й тактичні завдання, а також пропонувані експертами пріоритети державної політики у сфері підтримки розвитку МСП. Також виявлено фактори які заважають розвитку малого бізнесу в Україні.

Ключові слова: актуальний стан МСП; підтримка підприємництва; розвиток МСП; політичне стимулювання МСП; проблеми розвитку.

Донченко В.С., магістр, Щербак В.Г., д.э.н., проф.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ В ПЕРИОД АНТИТЕРОРИСТИЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЙ

Аннотация. Основой анализа этой статьи является нынешнее состояние и развитие малого и среднего предпринимательства, выявление системных проблем и барьеров для улучшения его положения. Существенное влияние помех для малого и среднего предпринимательства, связанный с продолжением военных действий на востоке страны. Определены стратегические и тактические задачи, а также предлагаемые экспертами приоритеты государственной политики в сфере поддержки развития МСП. Также выявлены факторы которые мешают развитию малого бизнеса в Украине.

Ключевые слова: актуальное состояние МСП; поддержка предпринимательства; развитие МСП; политическое стимулирование МСП; проблемы развития.

Donchenko V., Shcherbak V.

Kyiv National University of Technologies and Design

CURRENT STATUS AND DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN UKRAINE DURING COUNTERTERRORISM OPERATIONS

Abstract. The basis of the analysis of this article is the current state and development of small and medium-sized businesses, the identification of systemic problems and barriers to improve its situation. The significant impact of obstacles to small and medium-sized businesses, associated with the continuation of hostilities in the east of the country. The strategic and tactical tasks, as well as the priorities of the state policy in the field of SME development support, proposed by experts are determined. Also, factors that hinder the development of small business in Ukraine are revealed.

Keywords: actual state of small and medium business; support of entrapment unship; development to small business; political stimulation of business; development problems.

Постановка проблеми. Нинішній стан в Україні визначається переважно не найкращими тенденціями: відбувається ліквідація підприємств, а саме через звуження сфери підприємницької діяльності, зменшується чисельність зайнятих осіб, значно підвищується рівень внутрішньої, в тому числі вимушеної, міграції населення. Суттєвий вплив перешкод для МСП, пов'язаний з напруженою ситуацією, та воєнними діями на сході країни. Тому за таких умов актуальними є питання створення та запровадження заходів, що спрямовані на відновлення, сприяння, розвиток та збереження малого та середнього бізнесу, як важливої складової економічного потенціалу регіону та економічного відновлення. Впродовж останніх років погіршився стан економіки України, в тому числі суб'єктів МСП, які розглядаються в якості одного з пріоритетних напрямів розвитку українського населення. Одним з найперших

завдань, що стоять перед владою, має бути створення сприятливих економічних і правових умов для розвитку МСП.

Короткий аналіз останніх досліджень та невирішена частина проблеми. Дослідження тенденцій та особливостей розвитку малого підприємництва на регіональних та місцевих рівнях, аналіз основних чинників і причин, що стримують процес формування малого підприємництва, виявлено в працях Б. Адамова [1] – написав статтю в якій доводить що малий та середній бізнес є вагомим для житлово-комунального господарства, Г. Кампо [2] – в її статті розглядаються питання трансформації системи регіонального управління розвитком малого бізнесу з метою створення сприятливого середовища для успішної реалізації підприємницької діяльності., В. Марачова [3] розповів про реалії і соціально-економічні партнерства, О. Сідун [4] – дослідила, та обґрунтувала стратегічні напрямки розвитку малого підприємництва. Але на сьогоднішній день існує проблема в розвитку МСП, яка пов'язана з нестабільним станом та воєнними діями на сході нашої держави. Сучасний політичний стан країни та події на сході, не згадуються в дослідженнях науковців, тому буде доречно провести загальний аналіз нинішнього становища МСП на території проведення АТО.

Метою даної статті є дослідження сучасного стану малого та середнього бізнесу, перешкоди для МСП: вплив ситуації на сході та визначення основних чинників для поліпшення нинішнього становища бізнесу в Україні.

Основні результати дослідження. На теперішньому нестабільному етапі розвитку органами державної влади, увага приділяється покращенню розвитку підприємництва. Для цього були створені і реалізуються закони України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців щодо спрощення реєстрації осіб як платників податків», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки», «Про утворення територіальних органів Державної служби з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва» та інше.

Малий та середній бізнес – є рушійною силою економічного зростання, тому держава має бути зацікавлена у підтримці МСП та створенні сприятливих умов для ведення бізнесу. У 2013–2014 рр. в сфері сприяння підприємницькій діяльності продовжено практику минулих років, в Україні реалізовувалися реформи, які підвищували міжнародні рейтинги країни. Але реалізація дійсних реформ поступово згасла, що призвело до руйнування позитивних очікувань українських та іноземних підприємств щодо майбутнього бізнес-клімату та інвестиційної привабливості України. Нажаль існують безліч перешкод для МСП, основними перешкодами залишаються низький попит, проблеми ліквідності та нестабільна політична ситуація (дані 2015 року):

✓ Ситуація з попитом була складна впродовж року, а в жовтні частка тих, хто вважає брак попиту перешкодою до зростання зросла до 74,4%.

✓ Вага нестабільної політичної ситуації, як перешкоди зростання виробництва, зменшилася за цей час (з 58% у лютому до 37,3% в жовтні).

✓ Після зменшення в липні, в жовтні знову дещо зросла частка підприємств, які називають надмірне оподаткування бар'єром для ведення бізнесу (з 39,9% у квітні до 30,5% у липні 2015 року та знову до 33,6%).

✓ На несприятливий регуляторний клімат, як на перешкоду зростанню виробництва скаржаться кожне третє підприємство.

Звісно що великі негативні наслідки приніс нам конфлікт, що відбувається до сьогодні на сході України. Деякі компанії змогли переформувати свої офіси на підконтрольну територію України, проте більшість компаній фізично не може перенести свої виробничі

активи. Зазвичай це відбувається з двох причин: захоплення виробництва, або ж просто фізична неможливість пересування виробництва. На сьогодні на території, не підконтрольній українській владі залишаються у своїй більшості підприємства, котрі мають об'єкти нерухомості та земельні ділянки на території проведення АТО, також виробничі потужності, які серед іншого можуть складати й цілісні майнові комплекси. За умов, що склалися на Сході країни, спостерігається суттєве скорочення кількості підприємств (більше, ніж на 60%). Так, у Донецькій області станом на 01.01.2015 налічується 11355 підприємств, з яких 54 (або 0,5% від загальної кількості) – це великі підприємства, 768 (або 6,8%) – це середні підприємства, 10533 (або 92,7%) – малі підприємства. Станом на 01.01.2014 в області налічувалось 28731 підприємство, з яких 103 (або 0,4% від загальної кількості) – це великі підприємства, 1587 (або 5,5%) – це середні підприємства, 27041 (або 94,1%) – малі підприємства.

Ми спостерігаємо малий та середній бізнес в регіоні розвивається уповільнено та нерівномірно. Його потенціал не реалізується в достатній мірі внаслідок ряду проблем, як на регіональному, так і на державному рівні, що є стримуючим фактором його розвитку, посиленням кризовими явищами. Основними проблемами розвитку малого і середнього підприємництва є: існування правових, економічних, адміністративних перешкод в реалізації прав на підприємницьку діяльність; нестабільність фінансової системи, девальвація гривні; зниження рівня інвестиційної привабливості Донецької області і України в цілому у зв'язку з проведенням антитерористичної операції; підвищення тарифів на енергоресурси, скорочення внутрішнього споживчого попиту; недосконалість нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності, складність адміністративних процедур; висока вартість кредитних ресурсів для суб'єктів малого і середнього підприємництва, низький рівень фінансово-кредитної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації інноваційних проектів; неналежне фінансування місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва; обмеженість фінансових ресурсів для забезпечення належної роботи центрів надання адміністративних послуг та дозвільних центрів, як їх складової частини, незавершеність реформування системи надання адміністративних послуг; недостатня ефективність роботи існуючих об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва, нерозвиненість інноваційної інфраструктури; недостатні можливості для пошуку нових ділових партнерів та формування ділових зв'язків, подолання бар'єрів входження на нові ринки, стимулювання збуту та забезпечення конкурентоспроможності продукції; недостатній кваліфікаційний рівень кадрів, що займаються підприємницькою діяльністю або бажають розпочати свою справу; низька активність суб'єктів підприємництва щодо впровадження інновацій. Ці та інші об'єктивні чинники, що перешкоджають розвитку підприємництва протягом останніх років, особливо загострилися внаслідок політично-економічної нестабільності в країні. Зменшення кількості замовлень, зростання цін на енергоресурси, неможливість оформлення кредитних ліній для розвитку підприємницької діяльності призвело до зниження фінансово-господарської активності підприємців, скороченню чисельності працюючих та значному зниженню доходів. Існуючі проблеми суб'єктам середнього, а особливо малого підприємництва, подолати самотужки без підтримки та допомоги дуже важко.

Здійснювати господарську діяльність на непідконтрольній території не є заборонаю за умови сплати податків до державного бюджету України, навіть тих, які віднесені до місцевих бюджетів. Проте підприємства, які залишилися на території проведення АТО постійно наштовхуються на такі проблеми як:

✓ Тимчасовий порядок в'їзду на неконтрольовану територію та виїзду з неї громадян України. Отримання дозволу для перевезення вантажів через лінію зіткнення наразі має певні ускладнення. Рішення про видачу дозволу на перевезення вантажів приймається Координаційним Центром який має велику завантаженість, видача дозволів може

розтягнутися на невизначений час. В свою чергу, Тимчасовим Порядком не передбачено терміни розгляду Координаційним Центром заявок. По цих причинах компанії змушені простоювати, очікуючи на дозвіл.

✓ Відшкодування ПДВ. Компанії відповідно сплачують усі податки до державного бюджету України але помічається, що компаніям в зоні проведення АТО, не відшкодовують податок на додану вартість (ПДВ). Таке призупинення відшкодування не закріплено законодавчо. Враховуючи, що компанії на непідконтрольній території мають тільки ускладнення в своїй роботі, призупинення відшкодування ПДВ призводить до ще більших проблем.

✓ Податок на землю. Компанії, які мали офіси, філії, представництва на території АТО мають сплачувати податок на нерухоме майно. В цей же час вони не мають змоги використовувати ці території для ведення своєї господарської діяльності. Ця ситуація є нелогічною і повинна бути врегульована на законодавчому рівні.

✓ Закриття постійних представництв/відокремлених підрозділів/ФОП. Компанії які зупинили свою господарську діяльність на території проведення АТО, не можуть закрити свої постійні представництва та філії. Причиною для того є необхідність перевірки підприємства компетентними органами перед закриттям. Залишається наразі чекати пропозиції від компетентних установ з цього питання.

Для підприємств які знаходяться на території АТО залишається безліч невирішених проблем з первинними документами, ліцензіями та дозвільними документами, припинення фінансування підприємств Фондом соціального страхування, матеріального забезпечення найманим працівникам, як допомога по тимчасовій непрацездатності та інше. Це має невідкладно розглянутись нашою державою.

Також не менш важливо в дослідженні зосередитись на проблемі «переселенців» з Донецької і Луганської областей, які виїхали звідти через проведення АТО або небажання залишатися на території, підконтрольній терористами. Переселенці стикаються як із безліччю людських проблем при вимушеній зміні місця проживання, так і з проблемами та загрозами, пов'язаними з перенесенням власної підприємницької діяльності за новим місцем проживання.

Серед цих проблем:

- стигматизація «переселенців»;
- низька якість державної допомоги (невідповідність та недоступність публічних послуг реальним потребам «переселенців»);
- відсутність дієвої процедури відновлення втрачених документів;
- недоступність кредитів чи іншого фінансування (через втрату документів, відсутність застави та загальної недовіри банків);
- відсутність дієвої інформаційної підтримки.

На сьогодні є потреба в організаційному та фінансовому впровадженні підтримки підприємців з ряду «переселенців», також у створенні мережі робочих та ефективних інформаційних центрів та «гарячих ліній», які б надавали адекватну та зрозумілу інформаційну підтримку «переселенцям».

Продовжимо розглядати в цілому МСП в Україні та спробуємо визначити які сфери бізнесу сьогодні мають перспективи зростання. Нагальна проблема для України – падіння споживчої спроможності населення. Відтак багато бізнесу, де основним споживачем є людина, виходить що: підприємств багато, а грошові ресурси у споживачів дуже обмежені. Тому, основну перспективу зараз має той бізнес, який орієнтований на зовнішні ринки, перш за все, ринок ЄС так як у нас є сприятливий для українських виробників клімат. Перш за все, можна говорити про бізнес який в Україні має хорошу ресурсну базу, можна виділити деревообробний, харчоперобна, легка промисловість та ін. Якщо інвестори не побояться зайти в країну, де проводиться АТО, а тут також є перспектива.

Основними проблемами розвитку МСП в Україні є відносини між суб'єктами господарювання та органами публічної влади які характеризуються незбалансованістю прав і обов'язків, неефективністю механізмів гарантування чинних прав та інтересів таких суб'єктів, які представляють сектор МСП. В свою чергу, це спонукає суб'єктів господарювання, що представляють сектор МСП, до згортання легальної діяльності та їх тінізації. Визначена проблема тісно пов'язана з поширеністю корупції в органах публічної влади. А за даними Індексу глобальної конкуренції (2014), корупція є найбільш суттєвою проблемою для розвитку бізнесу в Україні. Тому і наслідками існування даної проблеми є тіньовий бізнес, що загрожує зруйнуванням системи публічної влади та функціонуванням вітчизняної правової системи.

В Україні не існує й до сьогодні прозорих та зрозумілих механізмів доступу суб'єктів господарювання до державних та комунальних ресурсів (земель, майна, фінансування). Вказана проблема спричиняє розподіл публічних ресурсів виходячи з політичних уподобань та суб'єктивного бачення органів публічної влади, а в ряді випадків – неефективного використання державного і комунального майна та підстав на корупційні мотиви, зменшуються реальні надходження до бюджету різних рівнів.

Стратегічним завданням щодо розвитку МСП є створення оптимальних законодавчих та організаційних передумов для започаткування і здійснення підприємницької діяльності, зростання та розвитку МСП. Для цього потрібно запровадити прості та зрозумілі реєстраційні та дозвільні процедури:

- ✓ ліквідувати невинуваті адміністративні перепони та вимоги щодо ведення господарської діяльності
- ✓ лібералізувати систему державного нагляду (контролю) за такою діяльністю,
- ✓ зменшити адміністративний тиск на підприємців (табл. 1).

Таблиця 1

Дорожня карта розвитку підприємництва в Україні: 2015–2016 р

Проблеми та перешкоди	Заходи (інструменти)	Ризики та обмеження
1. Нерівноправність відносин суб'єктів МСП та органів публічної влади	1) чітке визначення повноважень органів публічної влади у відносинах з суб'єктами господарювання та способів (форм) здійснення таких повноважень; 2) чітка регламентація реєстраційних, дозвільно-погоджувальних процедур, порядку здійснення державного контролю(нагляду) ; 3) розширення сервісних і консультативних функцій та обов'язків органів публічної влади; 4) запровадження дієвого механізму консультацій органів публічної влади з представниками МСП.	– протидія частини посадовців; – орієнтованість системи на виявлення правопорушень та притягнення підприємців до відповідальності ; – брак позитивного досвіду участі МСП у формуванні та реалізації державної політики.
2. Поширеність корупції в органах публічної влади	1) розширення застосування декларативного принципу та принципу мовчазної згоди у відносинах суб'єктів господарювання з органами публічної влади; 2) чітка регламентація здійснення адміністративних процедур та порядку надання адміністративних послуг; 3) впровадження електронного врядування (електронного цифрового підпису та електронних послуг).	– протидія корумпованих посадовців і підприємців; – усталені в суспільстві корупційні традиції і механізми.

Закінчення табл. 1

<p>3. Надмірна зарегульованість господарської діяльності</p>	<p>1) проведення наскрізної дерегуляції за єдиними критеріями та прискореною процедурою. 2) скорочення переліку ліцензій і дозволів, спрощення порядку їх видачі; 3) стимулювання саморегулювання у нинішніх сферах ліцензування та видачі дозволів на базі недержавних професійних об'єднань; 4) зменшення кількості податків і зборів, спрощення їх адміністрування, податкового обліку звітності; 5) становлення мораторію на здійснення контрольних та наглядових заходів щодо МСП, діяльність яких не належить до високого ступеню ризику.</p>	<p>– протидія органів публічної влади; – недовіра значної частини підприємців до органів публічної влади. – ризик зниження якості товарів і послуг; – неможливість вирішення окремих проблем виключно ринковими механізмами.</p>
<p>4. Обмеження та непрозорість доступу до державних і комунальних ресурсів</p>	<p>1) запровадження простих та прозорих процедур передачі у власність або користування державного та комунального майна і земель. 2) спрощення та оптимізація процедур земельних торгів, конкурсів з визначення орендарів державного і комунального майна, концесійних конкурсів. 3) забезпечення відкритості державного земельного кадастру і державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. 4) спрощення умов пайової участі в розвитку інфраструктури населених пунктів, під'єднання до інженерних мереж загального користування; 5) запровадження дієвих механізмів державної фінансово-кредитної підтримки суб'єктів МСП.</p>	<p>– обмеженість державних і комунальних ресурсів. – неврахування інтересів громади при застосуванні процедур аукціону комерційного конкурсу; – неузгодженість інтересів громади та інтересів власників (операторів) інженерних мереж.</p>

Джерело: [6].

За результатами здійснення вказаних заходів можна дочекатися поступового збільшення кількості суб'єктів господарювання, що представляють сектор МСП, розвинути існуючі підприємства також підвищити привабливість підприємницької діяльності в Україні.

Основні засади державної політики щодо підтримки розвитку МСП. На даний час в Україні практично відсутня цілісна державна політика у сфері підтримки і розвитку МСП. Дії органів публічної влади демонструють нам недостатнє усвідомлення значення МСП для національної економіки, що проявляється в недосконалому рішенні, які ними узгоджуються. Нижче показано пропозиції які стосуються системи політичних заходів та спроб у сфері підтримки розвитку МСП. Пропозиції щодо основних засад державної політики спрямовано на вирішення найгостріших проблем розвитку МСП в нашій державі, які визначені за результатами фахових досліджень у сфері МСП. Особливістю запропонованих засад державної політики є їх єдність та розуміння проблем що існують, адже вирішення однієї проблеми є неефективними без вирішення інших проблем. Затвердження рівноправності відносин суб'єктів МСП та органів публічної влади є практично нереальним без створення ефективних механізмів правозахисну МСП та подолання корупції з органами публічної

влади. Визначення головних проблем та напрямки політики розкриваються через взаємопов'язані заходи та інструменти. Запропоновані заходи державної політики у сфері підтримки розвитку МСП поєднують законодавчі засади, зміна та скасування нормативно-правових актів або розроблення та ухвалення нових регулювань, та політичні зміни.

На разі здійснення Україну очікує деяке зростання, сектор МСП зокрема – поживлення:

- ✓ адміністративне навантаження на МСП зменшиться;
- ✓ започаткується інтернаціоналізація діяльності українських МСП;
- ✓ позитивний ефект від децентралізації держави, лібералізації економіки, створених законодавчих змін;
- ✓ відтвориться лібералізація системи державного нагляду та контролю у сфері господарської діяльності;
- ✓ відбудеться розвиток інфраструктури підтримки МСП;
- ✓ з'явиться нова політична сила для відстоювання інтересів МСП, яка започаткує прийнятні для підприємництва реформи;
- ✓ покращиться макроекономічне становище і Україна стане більш привабливою для інвесторів;
- ✓ МСП почне стрімко залучати кваліфікованих і мотивованих працівників.

Започаткування запропонованого підходу до створення від державної політики підтримки розвитку МСП вимагає спільних зусиль органів публічної влади, суб'єктів МСП та громадянського суспільства. Незважаючи на певну відмінність пріоритетів та заходів вказаних суб'єктів до вирішення головних проблем, лише узгодженість їх дій, що переважатиме над існуючими відмінностями, принесе позитивний результат та гарантуватиме перспективність реалізації пропонованого переліку підходів.

На підставі виявлених основних проблем та перепон для розвитку МСП в Україні визначено стратегічні завдання у сфері підтримки розвитку МСП для державної політики. Тому результати впровадження та успішність заходів державної політики потрібно оцінювати в розрізі конкретних показників, дані для яких можуть бути отримані з різноманітних джерел.

На сьогодні в Україні діє значна частина законів, що врегульовують різні аспекти МСП. Тому пропозиції щодо реформування законодавчих засад МСП передбачають загалом внесення змін щодо чинних законів, та скасування неефективних регулювань. Водночас пропозиції щодо прийняття нових законів передбачають цільове нормативне втручання у нерегульовані правовідносини, які об'єктивно його вимагають. Пропозиції щодо зміни законодавства сформовані відповідно до основних пріоритетів розвитку МСП. Вони спрямовані на вирішення проблем та досягнення результатів, які вимагають саме нормативно-правового втручання. Цілями запропонованого втручання до законодавчого регулювання в МСП є:

- 1) утворення дійсної свободи та спрощення умов здійснення підприємницької діяльності;
- 2) побудова конструктивного партнерства держави та підприємців;
- 3) усунення бюрократичних перешкод, спрощення адміністративного впливу та фіскального навантаження на суб'єктів МСП;
- 4) зниження монополістичного впливу великих підприємств на суб'єктів МСП;
- 5) захист МСП від зловживань владою повноваженнями з боку посадових осіб.

Висновки та пропозиції. Розвиток МСП загалом може мати дуже позитивний ефект для України як запорука соціальної стабільності, економічної конкуренції і розвитку політичної демократії. Але на сьогодні умови діяльності МСП є складними не тільки з огляду на корупцію і урегульованість, але й з огляду на економічні проблеми України. Ситуацію щодо підтримки МСП погіршує відсутність послідовної державної політики,

спрямованої на підтримку і розвиток сектору. Стан МСП вказує на необхідність вироблення узгодженої державної політики у сфері підтримки МСП, яка повинна бути послідовною, охоплювати не тільки суто регулювання діяльності МСП, але й передбачати розвиток інституційної підтримки МСП, а також активізацію діалогу між державою і бізнес-об'єднаннями. Однак загрозою є зростання корупції на місцях і посилення регуляторного тиску з боку місцевих органів влади. Важливою є реальна децентралізація з передачею як відповідальності, так і необхідних повноважень та фінансових ресурсів на рівень місцевої влади. Фінансова підтримка і забезпечення доступу МСП до фінансових ресурсів є проблемним питанням, оскільки банківська система перебуває в кризовому стані, а держава не має ресурсів для державних програм мікрокредитування. Держава може використовувати непрямі засоби підтримки, такі як гарантування ризиків, а також зниження витрат на адміністративні послуги, що дасть змогу МСП акумулювати додаткові ресурси для власного розвитку. Інший спосіб отримати фінансування – інвестиції – також є проблемним на сьогодні через несприятливе бізнес-середовище і недовіру інвесторів.

Реформи є необхідними, але існують ризики реформ, які треба враховувати: реформи означають зміни правил і всім сторонам до цього треба пристосовуватися. Неясна політична воля, так як і самих підприємців є значними ризиками. Реформи, спрямовані суто на сектор МСП, повинні здійснюватися разом з реформами в інших секторах, наприклад, з реформою судової системи, правоохоронної системи, покращенням захисту прав власності і т. ін. При цьому будь-які регуляції взаємовідносин всередині бізнес-сектору є зайвими, адже це договірні відносини. Покращити ситуацію може швидке впровадження реформ. Загальна ситуація є несприятливою: зниження купівельної спроможності населення вдарить по МСП, воєнні дії, політична нестабільність і повільні або неефективні реформи також становлять загрозу для МСП. Підстави для песимізму дають перспективи затягування реформ і збереження високого рівня корупції, а також неможливість швидкого подолання макроекономічної нестабільності. Сучасний стан малого підприємництва на території Донецької області характеризується: диспропорцією спеціалізації малих підприємств за видами економічної діяльності; нерівномірним розміщенням малих підприємств на території регіону; тенденцією щодо зменшення підприємництва у регіоні; нерівномірним розподілом людського капіталу за розмірами підприємств. За таких умов актуальним є спрощення умов для ведення бізнесу; удосконалення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності; підтримки суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на території проведення АТО; залучення фінансово-кредитних ресурсів у сферу малого та середнього підприємництва; формування соціальних замовлень громад з метою залучення інвестицій; стимулювання інвестиційної та інноваційної активності у сфері малого та середнього підприємництва; залучення суб'єктів малого та середнього бізнесу до участі в національних та регіональних проектах; підвищення рівня соціальної відповідальності малого та середнього підприємництва; забезпечення ресурсної, інформаційної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва; забезпечення підвищення кваліфікації та підготовки кадрів для сфери малого та середнього бізнесу; розвиток підприємницького потенціалу студентської молоді; створення умов для розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього бізнесу. Реалізація запропонованих напрямів сприятиме відновленню підприємницької активності населення та стабілізації ринку праці Донецької області.

Список використаної літератури

1. Адамов Б. И. Малый и средний бизнес как фактор реформирования жилищно-коммунального хозяйства / Б. И. Адамов, Б. А. Сорокин, А. Ф. Толмачева // Економічний вісник Донбасу. – 2008. – № 1. – С. 65–78.
2. Кампо Г. М. Управління розвитком малого бізнесу регіону: автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.00.05 / Г. М. Кампо; Ужгородський національний університет. – Ужгород, 2009. – 21 с.

3. Марачов В. Малий бізнес у регіоні: реалії і соціально-економічні партнерства / В. Марачов // Управління сучасним містом. – 2004. – № 1 – С. 120–123.
4. Сідун О. Я. Регіональні механізми розвитку малого підприємництва (на матеріалах Закарпатської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / О. Я. Сідун. – Ужгород, 2004. – 22 с.
5. Ходько Н. Розвиток малого і середнього підприємництва в Україні: проблеми, потреби, перспективи [Електронний ресурс] / Наталія Ходько, к.соц.н., Наталія Балдич, к.держ.упр. Оксана Яйченя, Любомир Чорній; Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015. – 44 с. – Режим доступу: http://donetskcci.com/images/files/SME_Needs.pdf.
6. Рубановський К. Дорожня карта розвитку підприємництва в Україні: 2015–2016 роки [Електронний ресурс] / Кирило Рубановський, Наталія Ходько, к.соц.н. Наталія Балдич, к.держ.упр. Любомир Чорній; Центр міжнародного приватного підприємництва, 2014. – Режим доступу: <http://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2015/02>.
7. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Проект розпорядження Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
8. Кривошапка В. І. Стан та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / В. І. Кривошапка, А. І. Кулик // Освіта, наука та виробництво: розвиток і перспективи: матеріали I Всеукраїнської науково-методичної конференції, м. Шостка, 21 квітня 2016 р. – Суми: СумДУ, 2016. – С. 141–142. Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/46955>.
9. Українець Л. А. Комплексна оцінка економічної ситуації в Україні у 2014–2015 рр. (ч. 1: Загальна оцінка макроекономічної ситуації) [Електронний ресурс] / Л. А. Українець, доцент кафедри міжнародних економічних відносин ЛНУ ім. І. Франка; автори: Яблонська А., аналітик ІАС; Кравець Ю., аналітик ІАС; Стасина Ю., аналітик ІАС. – Режим доступу: <http://iac.org.ua/kompleksna-otsinka-ekonomichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini-u-2014-2015>.
10. Лугановська Є. Як працює бізнес в зоні АТО [Електронний ресурс] / Євгенія Лугановська координатор робочої групи з підтримки бізнесу в зоні АТО. – Режим доступу: <http://biz.nv.ua/ukr/experts/luganovskaya/jak-pratsjuje-biznes-v-zoni-ato-105660.html>.
11. Михайлов Т. Бізнес із зоною АТО / Тимур Михайлов, адвокат адвокатського об'єднання "Скляренко, Сидоренко та партнери". – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/215/04/1/536363>.
12. Долбнева Д. В. Стан та перспективи розвитку ринку банківського кредитування МСП в Україні / Д. В. Долбнева // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 2. – С. 197–207. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eco_2014_2_23.